

СТАЛИН

ТИРАНИН ИЛИ СПАСИТЕЛ

*Троцки срещу Сталин
Сталин и войната
Любимите мъже
Децата на вождя
Сталин и киното*

Сталин. Тиранин или спасител

Съставител: Юрий Коган

Превод: Лиляна Мандаджиева

Издателство „Паритет“, София

240 стр.

Второ преработено издание. Първото издание е под заглавие „Личният живот на Сталин“.

От десетилетия хората спорят кой е бил Сталин: лидер на велика сила, човек, оставил дълбока следа в световната история на XX век или злодей, избил милиони хора по време на репресиите в Русия? Авторът създава мащабен, достоверен и същевременно детайлен портрет на руския лидер. Ще научим как момчето Джугашвили се превръща в „бащата на народите“ Йосиф Сталин; историята на неговото семейство, навиците му и неговите пристрастия; какво е било ежедневието му; кои са били любимите му книги и филми; какво е харесвал и какво не. Книгата ще събуди интереса на онези, които продължават да търсят отговор на въпроса: Имала ли е различен път страната, която от монархията се хвърли към социализма? Случайно ли е дадена абсолютната власт на един човек и било ли е възможно тя да бъде ограничена? Свидетелствата на съвременниците на Сталин ни позволяват да изградим собствена обективна представа за живота му, фотографиите допълват тази интригуваща история, а вие сами ще решите дали Сталин е спасителят на Русия или предател на нейните интереси.

Всички права са защитени. Никаква част от тази книга не може да бъде възпроизведена в каквато и да е форма без писменото разрешение на притежателя на авторските права.

ISBN 978-619-153-587-3

„Знам, че когато умра, хорската мълга ще донесе много боклук на гроба ми, но аз съм сигурен, че вятърът на историята ще отвее всичко това.“

Сталин

„Аз лично не мога да изпитам нищо друго освен възхищение към този наистина велик човек, баща на своята страна, който управляваше съдбата ѝ както по време на мир, така и по време на война.“

Чърчил

„По-искрен, достоен и честен човек не съм срещал. В него няма нищо тъмно и злоещо и именно тези качества обясняват огромната му власт в Русия.“

Хърбърт Уелс

ТИРАНИН ИЛИ СПАСИТЕЛ? ПЪТЯТ ОТ СЕМИНАРИСТ ДО ВОЖД

Йосиф Висарионович Сталин (Джугашвили) – съветски революционер и политически деец, глава на правителството на СССР и Генерален секретар на ЦК на ВКП(б) (Всеобщая коммунистическая партия большевиков – официално название на партията от 1925 до 1952 година). Той се родил през декември 1878 година в грузинския град Гори в небогато семейство. Учил в местното духовно училище, а след това – в православната семинария в Тбилиси. Като болшевик Сталин участвал в много политически събития, заради което неведнъж бил осъждан на заточение. Така например от 1909 до 1911 година бил заточен в Солвичегодск (Архангелска област), а от 1914 до 1916-а – в село Курейка, Източен Сибир. Също като Ленин той работил във вестник „Правда“ и участвал в решаването на болшевишките въпроси. По време на Февруарската революция през 1917 година бил един от ръководителите на Централния комитет на болшевишката партия, а след Октомврийската – народен комисар в Съвета на народните комисари.

Тъй като се смятал за помощник на Ленин, по време на Гражданската война Сталин бил назначен за ръководител на стопанските работи на юг в страната. Йосиф Висарионович се смятал за привърженик на терора и същевременно за отличен военен организатор. В началото на 20-те години бил избран за Генерален секретар на Централния комитет. Когато Ленин се оттеглил от политическата си дейност, цялата власт минала в ръцете на Политбюро, в чийто състав влизал Сталин заедно с Троцки, Зиновиев и Бухарин.

Култът към личността на Сталин започнал да се формира през годините на укрепване на властта му и началото

на колективизацията и индустриализацията. В онова време се извършвало повсеместно разкулачване (отнемане на имуществото на по-заможните селяни) и преминаване към колективизация на селското стопанство, при което политиката на масов терор довела до гибелта на около 20 милиона човека. В годините на Втората световна война Сталин съвместявал длъжностите: председател на Комитета за отбрана, на Народния комисариат (Нарком) на отбраната и на Върховен главнокомандващ. След войната се преследвали и жестоко се унищожавали всякакви националистически движения, а съветската идеология набираща скорост.

Сталин разполагал с множество специално подготвени за него имения за почивка, или дачи. На една от тези дачи в Кунцево („близката дача“) на 5 март 1953 година съветският вожд умрял от инсулт, придружен с кръвоизлив в мозъка, както гласяло официалното медицинско заключение.

ЛИЧНИЯТ ЖИВОТ НА ЙОСИФ СТАЛИН

За личния живот на вожда съществуват малко достоверни факти. Всички свидетелства и документи, отнасящи се до семейните и любовните му отношения, той щателно унищожавал.

Достоверно известно е, че първата съпруга на Йосиф Джугашвили е била младата грузинска девойка Екатерина (Като) Сванидзе. Тя била на шестнадесет години, а Йосиф бил с десет години по-голям. Те се венчали през 1906 година и живеели в малка стаичка в пълна нищета. През 1907-а им се родил син – Яков. Но отслабнала от раждането и болна от тиф, Като умряла, когато синът им бил само на осем месеца. Йосиф преживял тежко смъртта на жена си, по време на погребението дори разумът му се размътил, и той се

Екатерина (Като) Сванидзе (1885 – 1907), първата жена на Йосиф Джугашвили, майка на най-големия му син Яков.

хвърлил върху гроба. Малкия Яков взела да гледа майката на Като.

Дълго време Йосиф Джугашвили бил сам, оженил се за втори път едва през 1919 година. Втората му съпруга Надежда Алилуева била по-млада с двадесет и две години. Тя не пожелала да вземе фамилията на мъжа си и до края на живота си останала Алилуева.

От този брак се родили две деца – синът Василий (1921) и дъщерята Светлана (1926). Те били още съвсем малки, когато майка им Надежда Алилуева се самоубила, стреляйки с пистолет „Валтер“ право в сърцето си.

* * *

Първият партиен псевдоним на Йосиф Джугашвили бил Коба – от 1901 година, когато изключеният от духовната семинария грузинец започнал активно да се занимава с революционна дейност. След няколко ареста, заточения, освобождения, бягства и успешни акции-експроприа-

Сталин с жена си Надежда Алилуева.

ции името Джугашвили, от една страна, станало популярно сред революционерите, а от друга – твърде известно на руските правоохранители. От 1912 година роденият Джугашвили завинаги се превърнал в Сталин.

* * *

Светлана Алилуева (дъщерята на Сталин взела фамилията на майка си) завършила Московския държавен университет, работила като филолог и преводач. През 1966 година емигрирала от Съветския съюз. Пет пъти се омъжвала. Родила три деца – син Йосиф, дъщери Екатерина и Олга. Умряла в Америка през ноември 2011 година от рак на дебелото черво.

* * *

Бягствата на Сталин от заточенията по странен начин съвпадали с партийните мероприятия от рода на V Лон-

Забранени снимки от регистрационната карта на затворника Сталин.

донския конгрес на болшевишката партия или на Тамерфорската ѝ конференция. Бягал така: качвал се на влака за Петербург и оттам продължавал по-нататък. Веднъж, за да отиде в Стокхолм, той заминал от Петербург за Финландия и, снабден с паспорт на финландец, пресякъл границата на Руската империя. Полицията не забелязала, че има черни мустаци и грузински акцент.

През януари 1913 година във Виена Сталин завършил работата си над „Марксизмът и националният въпрос“. В нея много неточно били преведени фрагменти от публикациите на австрийските политици Карл Ренър и Ото Бауер. Оказало се, че във Виена в семейството на болшевика

Трояновски Сталин използвал преводаческите услуги на гувернантката.

* * *

Из полицейските документи: „Сталин прави впечатление на обикновен човек“.

Когато на Сталин му било нужно да опровергае мнението на Ленин, изказано в последните години на живота му, той заявявал: „Това не е говорил Ленин, говорила е болестта на Ленин“.

* * *

В края на 20-те години участниците в убийството на Николай II, последния император на Русия, решили да издадат сборник със спомени. Сталин не само забранил издаването му, но и заповядал „изобщо да си мълчат за това“.

* * *

Сталин разказвал, че Владимир Илич често се съветвал с него. А после дума по дума повтарял в речите си казаното от него.

* * *

През 1922 година Сталин писал на Ленин: „Някои от провинцията повярваха в нашата игра за самостоятелност на нациите. Ние правехме това от слабост. Сега, след като укрепнахме, можем да се откажем от тази игра“.

* * *

Писмото на Сталин до Детиздат на ЦК на ВЛКСМ (Все-съюзен Ленински комунистически съюз на младежта) от 16 февруари 1938 година по повод подготвяната за издаване книга „Разкази за детството на Сталин“.

Превеждаме го дословно.

„Аз решително съм против издаването на „Разкази за

детството на Сталин“. Книжката изобилства с маса фактически повърхностни, изопачени, преувеличени, незаслужени хвалебствия. Авторът е заблуден от дърдорковците, лъжльовците (може би „добросъвестни“), подмазвачите.

Жалко за автора, но фактът си остава факт. И това не е главното. Главното е, че книжката има тенденцията да вкорени в съзнанието на съветските деца (и хората изобщо) култ към личността на вождовете, на непогрешимите герои. Това е опасно, вредно. Теорията за „героите“ и „тълпата“ не е болшевишка, а есеровска теория (Партията на социалистите-революционери, есери, е най-влиятелната немарксистка лява организация в Русия в началото на XX век).

„Героите правят народа, превръщат го от тълпа в народ“ – казват есерите.

„Народът прави героите“ – отговарят им болшевиките.

Всяка такава книжка ще вреди на нашето общо болшевишко дело.

Съветвам ви да изгорите книжката.

Й. Сталин“.

* * *

Бивш учител на Сталин му изпратил писмо с молба да му даде назаем пет хиляди рубли за строеж на къща. Сталин му изпратил пакет, на който било написано: „За народния учител“. Тогава още нямало такова звание, но този учител започнали да наричат именно така.

В писмото си Сталин отговорил, че в страната няма закон, според който държавата би могла да даде в заем такива пари. „Обикновено аз не вземам хонорари за своите произведения, но сега взех и Ви изпращам три хиляди. Повече нямам, за съжаление, но ще позвъня на Първия секретар на нашата партия Берия да намери възможност да ви предостави останалите две хиляди“.

– Не можа ли да се обърне направо към мен! – казал Берия.

Къщата построили...

* * *

Веднъж Сталин казал:

– Мисля, че не би било лошо да нарекат съветските петилетки с името на вожда на световния пролетариат.

И нарекли петилетките сталински.

* * *

Наркомът на просветата Луначарски, знаейки, че Сталин не се отнася добре към него, много се боял от партийна чистка. За да се защити, той разказал колко внимателно Ленин се отнасял към другарите си по партия, и споменал някои ленински изказвания. На трибуната се качил оратор-болшевик и казал:

– Аз съм чел целия Ленин и смея да ви уверя, че Владимир Илич никога не е говорил такива неща, каквито тук ни разказа другарят Луначарски.

Луначарски го парирал:

– На вас на ги е казвал, а на мен ги е казвал!

* * *

Съратникът на Сталин Лазар Каганович възложил на архитекта Барановски да проектира отново Червения площад, за да се осигури свободен достъп на военната техника по време на парадите. Като обяснил, че за тази цел ще се наложи да съборят храма „Василий Блажени“, Барановски заявил, че по-добре да посегне на живота си, отколкото на храма. Пратили Барановски в затвора. Когато жена му го посещавала, той питал: „Стои ли? Тогава ще поживея още малко“.

Намерили друг архитект. Той дошъл на заседание на Политбюро с макет на Червения площад. Каганович разяснявал:

ГУМ (Государственный универсальный магазин) е построен в псевдоруски стил. Ще го заменим. – Той свалил ГУМ и поставил там трибуна. – Зданието на Историческия музей е построен в стил псевдоруска готика. Ще го съборим. Ще съборим и храма „Василий Блажени“.

– Храмът да остане на мястото си, – отсякъл Сталин.

* * *

Комунистът Пьотр Чагин разказвал. На обяд при ръководителя на ленинградските болшевики Сергей Киров, където освен Чигин присъствали Сталин и ръководителят на съветските профсъюзи Томски, заговорили за това, че на партията ѝ е трудно без Ленин, че партията следва да се ръководи колегиално. Сталин не участвал в разговора, но когато всички замълчали, казал:

– Не забравяйте, че Русия е страна на царе. Руският човек обича, когато начело стои определен човек. Разбира се, той трябва да изпълнява волята на колектива.

* * *

Сталин казал: „Дърва секат, трески хвърчат“. При сталинския подход към дърводобива треските се оказали повече от дървата.

* * *

Веднъж вождът разговарял с метеоролозите, които съставяли прогнозата за времето.

– Какъв е процентът на точността на вашите прогнози? – попитал Йосиф Висарионович.

– Четиридесет процента – бойко отговорили научните работници.

– А вие казвайте обратното и тогава точността ще бъде 60 процента – посъветвал ги главата на СССР.

* * *

Веднъж на прием при Сталин огромният спортист-борец от състава на грузинската делегация в порив на любов се хвърлил към Сталин. Сталин така страшно погледнал бореца, че той паднал в несвяст. Вождът се навел над него и казал: „Истинските грузинци не се държат така“.

* * *

На един от приемите Ворошилов завел при Сталин грузинската делегация. „Другарю Сталин, поздравете, моля, своите земяци“. Сталин отговорил: „Качи се на стол и поздрави моите земяци ти самият“, което Ворошилов и направил.

* * *

В младостта си Сталин се запознал със Сергей Иванович Кавтарадзе, човек с фантастична съдба. Произлизащ от дворянско семейство, той на осемнадесет години се присъединил към социалдемократите. Двамата със Сталин се сприятелили. Една година, от февруари 1922 до януари 1923 година, оглавявал правителството на съветска Грузия. Но Кавтарадзе споделял възгледите на Лев Троцки, затова бил изключен от партията и изселен. После го пратили в затвора. Излежал първата си присъда, после го осъдили отново.

След смъртта на Сталин Кавтарадже разказал, че подписвал протоколите на разпитите, „намирайки се под постоянното действие на непоносимите методи на психическо и физическо въздействие – заплахи за разстрел, инсценировки на разстрел, физическо и нервно изтощение, граничещо с умопобъркване, например струваше ми се, че ми съхне главата и черепът ми се смалява“.

През 1939 година внезапно го върнали в Москва и

доставили при наркома на вътрешните работи Берия. Лаврентий Павлович му обявил, че делото му е прекратено, и той е свободен. Кавтарадзе не повярвал на Берия. Но заедно с жена му го освободили, дали му жилище и работа. Възможно е в момент на разположение Сталин да си е спомнил за другаря си от младостта. И неочаквано той посетил стария си приятел. Тази фантастична история станала легенда. Веднъж късно вечерта вождът почукал на вратата на комуналната квартира, в която се били настанили Сергей Иванович и Софя Абрамовна Кавтарадзе. Те прекарвали на масата половината нощ. След визитата на Сталин взели Сергей Кавтарадзе на ръководна работа в наркомата на външните работи. Той станал заместник на наркома, а после – посланик в Румъния.

Сталин обичал красивите жестове. През целия си живот извършил няколко подобни постъпки, но за тях десетилетия наред говорела цялата страна.

* * *

Сталин „поел страната“ по време на разцвета на НЕП (Нова икономическа политика, въведена в Русия и впоследствие в СССР през 1921 година; тя либерализирала до известна степен революционната икономика на страната, излизаща от световна война, революция, гражданска война и глад), когато тя не само хранела себе си, но и изнасяла жито. Но оставил селячеството полугладно, ограбено, с разрушени села. По потребление на продоволствие на глава от населението страната оставала на дореволюционно ниво.

* * *

Сталин четял сводките на Министерството на държавна сигурност и знаел, че с края на войната хората свързват огромните си надежди; те жадували за сит живот, за либерализация и спокойствие.